

GIỚI THIỆU LUẬN ÁN TIẾN SĨ KHXH&NV

LUẬN ÁN TIẾN SĨ TRIẾT HỌC.

PHẠM HỒNG THÁI. *Tư tưởng thần đạo và ảnh hưởng của nó trong xã hội Nhật Bản cận-hiện đại**Chuyên ngành: Lịch sử Triết học**Mã số: 62 22 80 01*

Thần đạo Nhật Bản là một tôn giáo bản địa của người Nhật vốn có từ thời cổ đại. Trải qua hàng nghìn năm, Thần đạo đã để lại những dấu ấn sâu sắc và có vị trí như một cột rễ tinh thần của toàn bộ nền văn hoá Nhật Bản. Chính vì vậy, việc tìm hiểu tư tưởng của Thần đạo, nhất là việc xem xét chúng dưới góc độ triết học, có vai trò vô cùng quan trọng đối với việc lý giải hệ tư tưởng và văn hoá Nhật Bản nói chung. Việc nghiên cứu ảnh hưởng tư tưởng của Thần đạo trong đời sống xã hội Nhật Bản cận- hiện đại là một trong những đòi hỏi tất yếu của việc nghiên cứu tư tưởng Thần đạo. Việc nghiên cứu này giúp chúng ta hiểu biết sâu sắc hơn vị trí của Thần đạo trong những biến cố quan trọng của xã hội Nhật Bản cận- hiện đại, những tác động tích cực và tiêu cực của nó đối với đời sống xã hội Nhật Bản hiện nay. Những kết quả nghiên cứu của luận án này còn có thể giúp chúng ta những gợi mở quý báu trong quá trình nâng cao nhận thức về các giá trị tư tưởng và văn hoá truyền thống Việt Nam cũng như việc xây dựng một nền văn hoá mới đậm đà bản sắc dân tộc. Chính vì vậy, tác giả đã chọn chủ đề *Tư tưởng Thần đạo và ảnh hưởng của nó trong xã hội Nhật Bản cận- hiện đại* làm đề tài luận án tiến sĩ của mình.

Những nghiên cứu về Thần đạo được giới nghiên cứu Nhật Bản rất quan tâm.

Các khía cạnh tư tưởng dân tộc chủ nghĩa của Thần đạo được coi là cơ sở tư tưởng của chủ nghĩa siêu quốc gia. Tuy nhiên, những nghiên cứu về Thần đạo như: chủ nghĩa thanh tịnh, chủ nghĩa Thiên hoàng, chủ nghĩa hiện thực, tư tưởng hiện thế, quan điểm về thế giới... thường được trình bày vắn tắt, không hệ thống và nhất là không được lý giải trên lập trường triết học của chủ nghĩa Marx - Lenin. Những công trình nghiên cứu xuất bản bằng tiếng Việt cho đến nay cũng mới chỉ đề cập tới vấn đề Thần đạo như là một phần của công trình... và thường được trình bày từ góc độ nghiên cứu tôn giáo hơn là triết học.

Nhằm góp phần phân tích nguồn gốc hình thành và quá trình phát triển những tư tưởng cơ bản của Thần đạo Nhật Bản và tính hệ thống của chúng trên lập trường triết học Marx-Lenin cũng như những ảnh hưởng của tư tưởng Thần đạo đối với xã hội Nhật Bản cận-hiện đại, tác giả đã phân tích những tư tưởng cơ bản của Thần đạo trong quá trình hình thành và phát triển cũng như những ảnh hưởng trên nhiều mặt của nó. Luận án đã góp phần vào việc tăng cường sự hiểu biết về tư tưởng và văn hoá Nhật Bản tại Việt Nam, đồng thời là tài liệu tham khảo hữu ích cho những người có quan tâm nghiên cứu và giảng dạy tư tưởng - văn hoá Nhật Bản.

Ngoài phần mở đầu, kết luận, luận án gồm ba chương và mười tiết chính.

Chương 1: *Thần đạo Nhật Bản - Sự hình thành và phát triển*

Ở chương này, tác giả khái quát quá trình hình thành, phát triển và các dòng phái chính của Thần đạo. Đây là một tôn giáo đa thần được hình thành từ những

tín ngưỡng cổ xưa của người Nhật. Thần đạo đã kết hợp những yếu tố tín ngưỡng bản địa với việc tiếp thu, cải biến những giá trị tín ngưỡng và tư tưởng của văn hoá nước ngoài, đặc biệt là của Phật giáo, Nho giáo và Đạo giáo. Trên cơ sở thờ cúng các vị thần truyền thống của người Nhật mà trung tâm là Nữ Thần Mặt trời, Thần đạo vừa phản ánh ước vọng no đủ và hạnh phúc của con người nơi cuộc sống hiện tại, vừa thể hiện sự tự ý thức cộng đồng của dân tộc Nhật Bản.

Mặc dù có lịch sử từ rất sớm, nhưng hệ thống lý luận của Thần đạo chỉ được phát triển đáng kể từ khoảng thế kỷ thứ XII. Với sự xuất hiện của *Thần đạo Học phái* vào khoảng thế kỷ XIII thì tư tưởng của Thần đạo được củng cố và phát triển thêm một bước mới. Tính cách lý luận của Thần đạo phát triển ở đỉnh cao vào thời kỳ cuối trung đại, với những nhà tư tưởng điển hình đồng thời là những đại biểu của phong trào Quốc học. Đây là một phong trào dày công tìm kiếm và phát triển các giá trị văn hoá riêng của Nhật Bản để tăng cường sức đề kháng dân tộc trước nguy cơ đang đe dọa của chủ nghĩa thực dân phương Tây. Kể từ thời Minh Trị, Thần đạo tiếp tục được phát triển về lý luận. Đặc biệt về mặt thực tiễn, Thần đạo được nâng lên thành tôn giáo nhà nước và được sử dụng một cách cực đoan như một công cụ tinh thần để thực hiện những tham vọng của các thế lực quân phiệt bành trướng. Có thể coi đây là thời kỳ mà Thần đạo có vị trí và ảnh hưởng sâu rộng và cực đoan nhất đến toàn bộ xã hội Nhật Bản.

Từ sau Chiến tranh thế giới thứ Hai đến nay, Thần đạo trở thành một tôn giáo bình đẳng với các tôn giáo khác trong xã hội Nhật Bản. Mặc dù vậy, với tính cách là một tôn giáo hàm chứa những giá trị đặc trưng dân tộc Nhật Bản, Thần đạo nói chung cũng như những giá trị tư tưởng của nó nói riêng

vẫn có một vai trò đặc biệt trong đời sống văn hoá, nhất là trong lối sống của người Nhật hiện nay.

Chương 2: *Những tư tưởng cơ bản của Thần đạo*

Là một tôn giáo dân tộc được phát triển từ những tín ngưỡng đa thần có tính bản địa được hình thành từ cổ xưa, Thần đạo Nhật Bản cũng có những tư tưởng với tính hệ thống riêng của nó như: tư tưởng dân tộc chủ nghĩa, tư tưởng đề cao sự thuần khiết, tư tưởng hiện thế và lạc quan... Những tư tưởng này đều khởi nguồn từ những quan niệm trong các truyền thuyết của Thần đạo có từ thời cổ đại. Cùng với tiến trình lịch sử của Nhật Bản, nhất là với quá trình giao lưu văn hoá của Nhật Bản ra nước ngoài, các tư tưởng, quan niệm này từng bước được củng cố và phát triển lên như một sự tự ý thức “bản ngã” của dân tộc Nhật Bản.

Tư tưởng Thần đạo đạt được bước đầu lý luận hoá từ khoảng thế kỷ thứ XII và phát triển toàn diện vào thế kỷ thứ XVII. Điều này là biểu hiện của quá trình tự vệ văn hoá dân tộc trước sự ảnh hưởng của văn hoá, văn minh phương Tây. Đây cũng là giai đoạn Nhật Bản đang đứng trước ngưỡng cửa của cuộc cách mạng Minh Trị đưa lịch sử nước Nhật bước sang một thời đại mới. Bước vào thời kỳ cận đại, thời kỳ Nhật Bản tiến hành chính sách phát triển đất nước theo hướng tiếp thu văn minh, tiến bộ của phương Tây song song với việc duy trì tinh thần Nhật Bản, tư tưởng Thần đạo lại được phát triển thêm một bước mới có tính chất thái quá. Chính vì vậy, nó đã đóng vai trò tích cực trong việc hình thành chủ nghĩa dân tộc cực đoan của Nhật Bản ở thời kỳ này.

Có thể thấy, tư tưởng Thần đạo bên ngoài có vẻ rời rạc, song chúng vẫn có mối liên hệ hỗ trợ lẫn nhau, mà trọng

tâm là củng cố cho tư tưởng dân tộc chủ nghĩa với việc đề cao vị trí của đất nước thần thánh được Thiên hoàng dòng dõi thiên thần thống trị. Đây là dòng mạch chính, đồng thời cũng là nét đặc trưng của tư tưởng Thần đạo, khiến nó tự khẳng định như những đặc trưng của một tôn giáo gắn liền với dân tộc Nhật Bản.

Chương 3: Ảnh hưởng của tư tưởng Thần đạo trong xã hội Nhật Bản cận-hiện đại

Trong thời kỳ cận đại và hiện đại, Thần đạo có những ảnh hưởng rất to lớn đối với đời sống xã hội Nhật Bản. Trước hết, với tư cách là một tôn giáo nhà nước, tư tưởng Thần đạo, mà đầu tiên là những tư tưởng dân tộc cực đoan của Thần đạo đã được chính quyền tuyên truyền sâu rộng trong dân chúng và coi đó như một công cụ tinh thần để tạo ra sức mạnh dân tộc nhằm phục vụ những mưu đồ của người cầm quyền quân phiệt và hiếu chiến. Trên thực tế, quan niệm về một đất nước Nhật Bản được thống trị bởi một Thiên hoàng thần thánh, một đất nước Nhật Bản ưu tú hơn hẳn các đất nước khác đã có sức kích động mạnh mẽ tinh thần của đội quân phát xít Nhật Bản trong những cuộc chiến tranh xâm lược hòng nô dịch các dân tộc châu Á, trong đó có Việt Nam. Kể từ sau Chiến tranh thế giới thứ Hai, Thần đạo không còn vị trí độc tôn, nó không được sự hỗ trợ của Nhà nước mà còn chịu sự mặc cảm trong tình cảm của dân chúng bởi những gì mà nó đã dính líu tới chủ nghĩa quân phiệt trong thời kỳ chiến tranh. Mặc dù vậy, những giá trị tư tưởng của

Thần đạo đã in sâu vào nếp nghĩ, tập quán và lối sống của người dân Nhật Bản thì vẫn tiếp tục hiện diện và có ảnh hưởng không nhỏ trong đời sống văn hoá của người Nhật. Mặt tích cực của tư tưởng này là đã tạo ra tính thống nhất cộng đồng của dân tộc Nhật Bản, đề cao tinh thần cố gắng và lối sống lạc quan. Những đặc tính đó đã góp phần tạo nên nền tảng tinh thần cho sự phát triển vượt bậc của xã hội Nhật Bản trong thời kỳ hiện đại.

Tư tưởng Thần đạo chính là ý thức dân tộc Nhật Bản được kết tinh trong lịch sử. Loại trừ những khía cạnh cực đoan thì đây là một chất cốt kết cộng đồng và làm trỗi dậy tinh thần dân tộc trong những thời điểm lịch sử mà Nhật Bản cần đến nó. Chính vì vậy, trong quá trình hội nhập quốc tế toàn cầu mang tính cạnh tranh hiện nay, những tư tưởng dân tộc chủ nghĩa của Thần đạo đang có dấu hiệu trỗi dậy, đó là một khía cạnh rất đáng chú ý khi nghiên cứu sự phát triển của văn hoá Nhật Bản trong giai đoạn hiện nay. Những tư tưởng của Thần đạo còn là cơ sở để xem xét những tư tưởng và văn hoá Nhật Bản nhằm tìm ra những dị biệt và tương đồng giữa tư tưởng, văn hoá Nhật Bản và tư tưởng, văn hoá các nước khác trong khu vực, trong đó có Việt Nam.

Luận án đã được bảo vệ thành công tại Hội đồng chấm luận án tiến sĩ cấp Nhà nước, họp tại Viện Triết học cuối năm 2006.

NGUYỄN PHƯƠNG ANH
giới thiệu